

**ANYANYELVÜNK ÉVSZÁZADAI 5.
NYELVÜNK VÁLTOZÁSA ÉS VÁLTOZATAI**

HALLGATÓI KONFERENCIA

2018. június 8–9.

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

A konferencia szervezői:

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézetének
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Tudományos Diákkörének
Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhelye

Juhász Dezső intézetigazgató

Farkas Tamás tanszékvezető

Szentgyörgyi Rudolf, az intézeti diákkör elnöke, tanszéki tudományos titkár
Ling-Balogh Erna, a hallgatói műhely vezetője

A programfüzet szerkesztője: Szabó Gergely

A konferencia támogatói:

A rendezvényt támogatta továbbá Trefort-kert Alapítvány a NEA-KK-18-SZ-0339 számú pályázat keretében.

Nyomdai munkálatok: Arany Napsugár Kft. Nyírség Nyomda

Felelős vezető: A Kft. ügyvezetője

PROGRAM

A konferencia helye: ELTE BTK Budapest, Múzeum krt. 4/A,
Kari tanácsterem

PÉNTEK

- 9.00-től Regisztráció
9.30–9.45 Köszöntő: HORVÁTH KRISZTINA,
 az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettese
9.45–10.00 Megnyitó: JUHÁSZ DEZSŐ,
 a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet igazgatója

I. szekció: A magyar nyelvtörténet és forrásai

Szekcióvezető: TERBE ERIKA

- 10.00–10.15 BÁTORI GYOPÁR: Az anonymusi helynevek útvesztői modern
 fordításokban
10.15–10.30 FARKAS FLÓRA: „Fratresek”. A *frater* szó fordítási lehetősége-
 inek jelentősége a Jókai-kódexben
10.30–10.45 GÁGÓ ZSÓFIA: Nyelvészet és régészet
10.45–11.00 MAGYAR ANETT: A Wolfenbütteli emlék újraolvasása
11.00–11.15 *Kérdések és válaszok*

 Szünet

Könyvbemutató

- 11.30–13.00 A magyar nyelvtörténet kézikönyve című kötet bemutatója
 A bemutató házigazdája:
 KISS JENŐ akadémikus, professor emeritus, ELTE

A kötetet bemutatják:

HOFFMANN ISTVÁN egyetemi tanár, Debreceni Egyetem
NÉMETH MIKLÓS docens, Szegedi Tudományegyetem
KISS GÁBOR, a Tinta Könyvkiadó igazgatója

A MAGYAR NYELVTÖRTÉNET KÉZIKÖNYVE

Szerkesztette
KISS JENŐ és PUSZTAI FERENC

TINTA KÖNYVKIADÓ

A rendezvény alatt vendégünk a Tinta Könyvkiadó,
a bemutatott kötet kedvezményesen megvásárolható.

Ebédszünet

II. szekció: Nyelvtörténet: morfématörténet

Szekcióvezető: JUHÁSZ DEZSŐ

- 14.00–14.15 BAGYINSZKI SZILVIA: Az *-á/-é* jeles múlt dimenzionális nyelvészeti vizsgálata 15–18. századi misszilisekben
- 14.15–14.30 TERNOVÁN BARBARA: A *-val/-vel* határozórag problematikája
- 14.30–14.45 *Kérdések és válaszok*

III. szekció: Nyelvtörténet funkcionális-kognitív megközelítésben

Szekcióvezető: KUGLER NÓRA

- 14.45–15.00 TÓTH ÁRON TAMÁS: Nyelv- és szövegszemlélet komparatistikája. A szemiotikai textológia módszertana Kosztolányi Dezső publicisztikai írásos munkásságának vizsgálatában
- 15.00–15.15 FÉSŰ ANNA: Lehet-e szakszöveg a krónika? A Névtelen Minorita krónikájának vizsgálata kognitív funkcionális szempontból
- 15.15–15.30 BAJZÁTH TÍMEA: A *tud* + főnévi igenév kompozitumszerkezet történeti funkcionális vizsgálata
- 15.30–15.45 *Kérdések és válaszok*

Szünet

IV. szekció: Történeti szociolingvisztika és pragmatika

Szekcióvezető: SÁROSI ZSÓFIA

- 16.00–16.15 OLÁH ALEXANDRA: „*Megh adak az k. leveleet, kőjben k. panaszolkođjké...*” – Oláh Miklós öt levélszemelvényének történeti szociolingvisztikai és pragmatikai megközelítése
- 16.15–16.30 PÉTER ÁGNES: Állatok és becsmélés a 16–19. századi Erdélyben
- 16.30–16.45 HAVASI ZSUZSANNA: „*Boszorkánynak lenni mondotta minden igazok nélkül*” – Beszédaiktusok közvetítése becsületsértési perekben
- 16.45–17.00 HAUBER KITTI: Személynév – nyelvhasználat – etnikum korrelációja a 17–18. századi boszorkányperekben
- 17.00–17.15 *Kérdések és válaszok*

SZOMBAT

8.30-tól Regisztráció

I. szekció: Nyelvjárás és nyelvhasználat

Szekcióvezető: BODÓ CSANÁD

- 9.00–9.15 KOVÁCS ANTÓNIA: A középpalóc nyelvjárás jellegzetességeinek megjelenése a különböző korosztályú beszélőknél
- 9.15–9.30 STEINMACHER DÓRA: Nyelvjárási lexikológiai és attitűdvizsgálat. Nyelvjárásvesztés és nyelvi attitűd összefüggése egy dunántúli település példaanyagán
- 9.30–9.45 GALAC ÁDÁM: A bácskai Csonoplya (Čonoplja) község magyar lakosságának nyelvhasználat
- 9.45–10.00 TALABÉR DOMINIKA: Nyelv a gyermekvédelemben
- 10.00–10.15 *Kérdések és válaszok*

Szünet

II. szekció: Nyelvtörténet: szókészlet-történet

Szekcióvezető: SZENTGYÖRGYI RUDOLF

- 10.30–10.45 NOWAKOWSKA, KAJA: Az idegen szó befogadása és jövevényszóvá válása a magyar nyelvben mai példák alapján
- 10.45–11.00 SHERRILL, KRISTINA: Az angol nyelv hatása a magyar szókincsre
- 11.00–11.15 ZAWILSKI, ALEKSANDER: Magyar jövevényszavak a lengyel nyelvben
- 11.45–12.00 *Kérdések és válaszok*

Szünet

III. szekció: Alkalmazott finnugrisztika

Szekcióvezető: KUBÍNYI KATA

- 12.15–12.30 SÍPOS CINTIA: Uráli nyelvek nyelvi veszélyeztetettségi szempontok alapján
12.30–12.45 GERGELY DOROTTYA: A magyar és a finn folk metál nyelvezetéről
12.45–13.00 *Kérdések és válaszok*

Ebédszünet

IV. szekció: Nyelvújítás és tudománytörténet

Szekcióvezető: C. VLADÁR ZSUZSA

- 14.00–14.15 ANTAL ÁRON: A nyelvújító Berzsenyi
14.15–14.30 DOBÓCZI ANNA: Alkímia és nyelvújítás
14.30–14.45 SZÉCSI KATA: Czuczor Gergely – meg nem értett zseni vagy szándékos rosszakaró, avagy egy „nyelvészeti baleset”, módszertani paradigmaváltás a XIX. században
14.45–15.00 *Kérdések és válaszok*

15.00–15.10 Zárszó: FARKAS TAMÁS,
a Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék vezetője

* * *

Látogatás a 89. ünnepi könyvhét rendezvényére

Helyszín: Vörösmarty tér

- 16.00–17.00 Dedikálás a Balassi Kiadó (52-es) standjánál
Három körösztyén leány. Az első magyar nyelvű dráma.
Dedikál: DÖMÖTÖR ADRIENNE és SZENTGYÖRGYI RUDOLF

Három körösztýén leány

AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ DRÁMA

BALASSI KIADÓ

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

ANTAL ÁRON (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: T. Somogyi Magda

A nyelvújító Berzsenyi

Ha a tudományos vizsgálódás szempontjából kimerítettnek és terméketlennek látszó jelenségeköröket a megszokottól eltérő diszciplína felől szemléljük, érdekes eredményekre juthatunk. Ezzel a módszerrel nem kizárólag az adott tudományterület eredményeit gazdagítjuk, de a megszerzett új ismeretek egyszersmind visszahatnak a vizsgálati területre (történeti szinkroniáról, történelmi személyről, irodalmi alkotásról stb.) kialakított általános képünkre is, komplexebbé téve azt. Berzsenyi Dánielnek ma a műveltebb rétegek is elsősorban csak lírai alkotásait ismerik, tartják számon. Ha életművét nyelvtörténeti szempontból vizsgáljuk, összetetten cselekvő tudós-irodalmárként, a kortárs tendenciákhoz sajátos műveltségi keretein belül tudatosan kapcsolódó nyelv-művész gondolkodóként áll előttünk.

Tervezett előadásom az említett költő nyelvészeti érdeklődéséről tanúskodó munkáinak bemutatása mellett – amelyek eddig jobbára elkerülték a recepció figyelmét – az életmű egészének a nyelvújítási tendenciák tükrében történő újraolvasása irányába kíván hatni.

Felhasznált irodalom:

Berzsenyi Dániel prózai munkái. Editio Princeps Kiadó, Budapest, 2011.

CZIFRA MARIANN 2015. Szógyűjtemények és szótárkezdemények a nyelvújítás korában. *Szépphalom* 25: 45–55.

CSETRI LAJOS 1990. *Egység vagy különbözőség? Nyelv- és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

FÓRIZS GERGELY 2009. *Álpeseken Álpesek emelkednek. A képzés eszménye Berzsenyi elméleti szövegeiben,* Universitas Kiadó, Budapest.

KISS JENŐ 2012. Kazinczy, a nyelvújítás és a tájszavak, *Szépphalom* 22: 149–156.

MERÉNYI OSZKÁR 1970. Berzsenyi és a nyelvújítás. *Nagyar Nyelvőr* 94: 400–419.

RUZSICZKY ÉVA 1963. *Irodalmi szókincsünk a nyelvújítás korában,* Akadémiai Kiadó, Budapest.

BAGYINSZKI SZILVIA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Haader Lea

Az -á/-é jeles múlt dimenzionális nyelvészeti vizsgálata 15–18. századi misszilisekben

Egy nagyobb kutatás keretében a magyar múltidő-rendszer alakulását vizsgálom 15–18. századi misszilisekben. A dimenzionális szemlélet érvényesülése érdekében a magyar nyelvterületet 5 régióra osztottam, a korpuszt pedig úgy alakítottam, hogy három idősík összevetésére adjon lehetőséget: a 16. század első feléből, a 17. század első feléből, valamint a 18. század első feléből válogattam iratokat. Előadásomban e vizsgálat egy részletét mutatom be: az -á/-é jeles múlt előfordulási arányának alakulását, valamint funkcióit. Továbbá a létigék és az összetett múlt idők segédigéinek (*vala, volt*) alakjait és területi jellemzőit vizsgálva az -á/-é jeles múlt visszaszorulásának és a -t(t) jeles múlt térhódításának folyamatáról kívánok következtetéseket levonni.

Felhasznált irodalom:

- E. ABAFFY ERZSÉBET 1983. Latin hatás a XV–XVI. századi magyar igeragozásban. In: BALÁZS JÁNOS szerk., *Areális nyelvészeti tanulmányok*. Tankönyvkiadó, Budapest. 113–179.
- E. ABAFFY ERZSÉBET 1991. Az igemód- és igeidőrendszer. In: BENKŐ LORÁND fő-szerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana I. A korai ómagyar kor és előzményei*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 104–121.
- E. ABAFFY ERZSÉBET 1992. Az igemód- és igeidőrendszer. In: BENKŐ LORÁND fő-szerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana II/1. A kései ómagyar kor. Morfematika*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 120–183.
- BÁNHIDI ZOLTÁN 1941. *A magyar nyelv összetett igealakjai*. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- BÁNHIDI ZOLTÁN 1957. *A magyar összetett igealakok jelentéstörténete*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÁRCZI GÉZA 1963/1996. *A magyar nyelv életrajza*. Custos Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1957. *Magyar nyelvjárástörténet*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- HEGEDŰS ATTILA 2016. Az összetett múlt idők és használatuk a kései ómagyar korban. *Magyar Nyelv* 112: 74–80.
- É. KISS KATALIN 2014. Az ómagyar igeidőrendszer. In: UÓ. szerk., *Magyar generatív történeti mondattan*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 60–72.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. Az ómagyar múlt idők rendszerének kiépülése. (Kijelentő mód). In: HAVAS FERENC – HORVÁTH KATALIN – KUGLER NÓRA – VLADÁR ZSUZSA szerk., *Nyelhben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 258–267.

BAJZÁT TÍMEA BORBÁLA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Kugler Nóra

A *tud* + főnévi igenév kompozitumszerkezet történeti funkcionális vizsgálata

Érdeemes kísérletet tenni arra, hogy a történeti szövegek elemi mondatait egy viszonylag frissen kidolgozott mondatmodellben vizsgáljuk, mivel ezek a szövegek szintén nyelvhasználati események.

A kutatás célja, hogy a *tud* + főnévi igenév kompozitum ómagyar kori szövegemlékekben adatolható előfordulásait funkcionális kognitív elméleti keretben, a viszonyhálózati mondatmodell (IMRÉNYI 2017) alkalmazásával elemezze, és feltárja a szerkezet szórendi mintázatait. A vizsgálat hipotézise, hogy a *tud* + főnévi igenév kompozitumszerkezet (TOLCSVAI NAGY 2013) a grammatikalizációs folyamatának egy kiragadott állapotában felmutatja azokat a szórendi mintázatokat, amelyek jellemzőek a mai nyelvhasználatra is.

A vizsgálatot az MGTsz.-ből vételezett mintán végeztem el. A kutatás eredményei a következők: a *tud* + főnévi igenév szerkezet szórendi mintázatai változatosak, viszont a mai adatokhoz képest aránybeli eltérést mutatnak. Morfológiailag szembetűnő továbbá az adatok kettős személybeli lehorgonyozódása.

Felhasznált irodalom:

- IMRÉNYI ANDRÁS 2017. Az elemi mondat viszonyhálózata, In: TOLCSVAI NAGY GÁBOR szerk., *Nyelvtan*. A magyar nyelv kézikönyvtára. Osiris Kiadó, Budapest.
- SUZANNE ROMAINE 1988. Historical Sociolinguistics: Problems and Methodology. In: AMMON, ULRICH – DITTMAR, NORBERT – MATTHEIER, KLAUS J. Hrsg., *Sozio-linguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 3/1–2. Berlin – New York.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2013. *Berevetés a kognitív nyelvészetbe*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

BÁTORI GYOPÁR (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Az anonymusi helynevek útvesztői modern fordításokban

Anonymous művének történelemtudományi és nyelvtörténeti jelentősége vitathatatlan, a vele kapcsolatosan felmerülő kérdések hosszú idő óta foglalkoztatják e tudományterületek kutatóit. Ezzel összefüggésben természetesnek tűnik, hogy Anonymous Gestájának számos fordítása készült. A fordító általában két nyelvvvel dolgozik: a forrás- és a célnyelvvvel. Jelen esetben azonban további nehézséget jelent, hogy meg kell küzdenie a Gesta Hungarorum szövegében nagy számban előforduló ómagyar nevek interpretálásával is. Ez azt jelenti, hogy a fordítónak a két nyelv (a latin és a célnyelv) ismerete mellett magyar nyelv- és névtörténeti ismeretekkel is rendelkeznie kell.

Előadásom során a geszta három román nyelvű fordításában (BÉSÁN 1899; POPA-LISSEANU 1934; TONCIULESCU 1996) és az angol fordításban (VESZPRÉMY–RADY 2010) megjelenő helynevek fordítási hibáit mutatom be.

Felhasznált irodalom:

- BÉSÁN, MIHAI 1899. *Cronica Notarului anonim al regelui Bela. Faptele Ungurilor. Transilvania*. <http://dspace.bcucuj.ro/jspui/handle/123456789/7436> (2018. 05. 12.)
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közszők és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő* 29: 167–188.
- FNESZ. = KISS LAJOS, *Földrajzi nevek etimológiai szótára* 1–2. 4., bővített és javított kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- PERÉNYI KÁROLY 1981. Hogyan fordítsuk a magyar helyneveket? *Magyar Nyelvőr* 105: 377–378.
- POPA-LISSEANU, GHEORGHE 1934. *Izvoarele istoriei românilor* 1. <https://www.scribd.com/document/105973191/Izvoarele-istoriei-romanilor-Volumul-1-Faptele-ungurilor> (2018. 05. 12.)
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1967. A tulajdonnevek lefordíthatósága. *Magyar Nyelvőr* 91: 280–292.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓ M. ATTILA 2006. *Erdély, Bánság és Partium Történeti és Közigazgatási Helységnévtára*. Arcanum Kiadó, Budapest. <https://www.arcanum.hu/hu/product/EBPTKH/> (2018. 05. 12.)

- TONCIULESCU, PAUL LAZĂR 1996. *Cronica notarului Anonymus – Faptele ungarilor*. Miracol Kiadó, Bukarest. <https://www.scribd.com/doc/22312181/CRONICA-NOTARULUI-ANONYMUS> (2018. 05. 12.)
- VERMES ALBERT PÉTER 2005. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis*. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/79819/de_402.pdf;sequence=1 (2018. 02. 15.)
- VESZPRÉMI, LÁSZLÓ – RADY, MARTYN 2010. *Anonymus and Master Roger*. CEU PRESS, Budapest – New York.

DOBÓCZI ANNA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Alkímia és nyelvújítás

Előadásomban Bárótzai Sándor Mostani Adeptus regényfordításának előszavát fogom vizsgálni a kémiai szaknyelvtörténet szempontjából. Az előadás során az alkímiában használt kifejezéseket szeretném elhelyezni a nyelvújítás és a kémiai szaknyelv kontextusában, illetve ki szeretném emelni Bárótzai jelentőségét a magyar nyelvújításban. Az előszó érdekessége, hogy ez az egyetlen Magyarországon keletkezett, magyar író által írt magyar nyelvű irat, ami az alkímiáról szól, benne Bárótzai az alkímia védelmében emeli fel hangját. Az eredetileg francia nyelven írt műben használt alkimista kifejezéseket Bárótzai átültette magyar nyelvre (vagy maga alkotott új szavakat, vagy mások korábbi feljegyzéseit, fordításait vette alapul), ezáltal maga is nyelvújítóvá vált. Munkásságnak hatása Kazinczy Ferencre is hatott, aki levelezéseiben és Bárótziról írt munkájában emlékezett meg a nyelvújító alkimistáról.

Felhasznált irodalom:

- BÁRÓTZAI SÁNDOR 1810. *Mostani Adeptus*. Bécs.
- ECKHARDT SÁNDOR 1922. *Magyar rózsakeresztesek*, Minerva, Pécs.
- SZATHMÁRY LÁSZLÓ 1928. *Magyar alkémisták*. K. M. Természettudományi Társulat, Budapest.
- TORDA ISTVÁN szerk. 1980. *Magyar aranycsinálók. Írások az alkímiáról a felvilágosodás korából*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.

FARKAS FLÓRA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

„Fratresek”. A *frater* szó fordítási lehetőségeinek jelentősége a Jókai-kódexben

A Jókai-kódex, első magyar nyelvű kódexünk a magyar fordításirodalom egyik korai dokumentuma is egyben. Forrásait a kritikai kiadás bevezetője ismerteti, illetve a bilingvis kötet latin forrásszövegeként kritikai kiadáshoz hasonlóan közli. Kutatásom során a magyar és a latin szöveget figyelembe véve vizsgáltam meg a kódex latin jövevényszavait és a fordítás vagy átvétel módját. A magyar szövegben található latin szavakból korpuszt összeállítva megállapítható, hogy a legtöbbször előforduló átvétel a *frater* szó, ám még többször találkozunk e szó magyar fordításával. Ezen szöveghelyeket összevetve arra a megállapításra jutottam, hogy a *frater* magyar fordításai jóval nagyobb fordítói tudatosságra utalnak, mint amelyet a Jókai-kódex kapcsán emlegetni szokás. Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogy a fordító választása a *frater* magyar megfelelői között több esetben többletjelentést ad a mondatnak, legalábbis érzékelhetővé teszi azt. Egy érdekes példa: *Attyamfjajj tolvajok* [jöjjetek hozzánk, mert barátok vagyunk] ~ *fratres latrones* [...] *fratres sumus* (105/8–9).

FÉSŰ ANNA MAGDOLNA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezetők: Sárosi Zsófia, C. Vladár Zsuzsa

Lehet-e szakszöveg a krónika?

A névtelen Minorita krónikájának vizsgálata kognitív funkcionális szempontból

Vajon válhat-e egy 14. századi krónika tudományos szakszöveggé? Megtalálhatóak-e benne azok a szövegre jellemző sajátosságok, melyek a kognitív funkcionális szempontú szövegvizsgálat által előírt szakszövegi jellemzők? Amennyiben igen, úgy felmerül az a kérdés is, hogy a krónikának az eredeti latin változata vagy annak fordítása minősíthető-e szakszövegnek?

Előadásomban ezekre a kérdésre keresem a választ.

Kutatásom középpontjában a történelmi szaknyelv áll. Az előadás során azt tárom fel, hogy a Névtelen Minorita krónikája kognitív funkcionális szempontból minősíthető-e szakszövegnek. A vizsgálat kiindulópontjaként a prototipikus tudományos szakszöveg jellemzőit mutatom be, ezekhez viszonyítva vizsgálom magát a krónikát, érintve annak terminológiáját, szintaktikáját és kohézióját. Elemzésem során kitérek a szövegen kívüli vizuális, egyéb segéd-eszközökre is.

Felhasznált irodalom:

M. TERESA CABRÉ 2008. A terminológia elméletei. *Magyar Terminológia* 1: 11–42.

FÓRIS ÁGOTA 2005. *Hat terminológia lecke*. Lexikográfia és terminológia kézikönyvek 1. Lexikográfia Kiadó, Pécs.

HELTAI PÁL 2004. Terminus és köznyelvi szó. In: DRÓTH JÚLIA szerk., *Szaknyelvoktatás és szakfordítás* 5. Tanulmányok a Szent István Tudományegyetem Alkalmazott Nyelvészeti Tanszékének kutatásaiból. Szent István Egyetem, Gödöllő. 25–45.

KÓFALVI TAMÁS – MAKK FERENC 2007. *Forrástani ismeretek történelemből*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

KURTÁN ZSUZSA 2004. Szaknyelv és szakmai kommunikáció. In: DOBOS CSILLA szerk., *Szaknyelvi kommunikáció*. Tinta Kiadó, Budapest. 11–23.

GÁGÓ ZSÓFIA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Terbe Erika

Nyelvészet és régészet

A török jövevényszavak a nyelvtörténetnek és a régészetnek is meghatározó kérdéskörét alkotják, különös tekintettel arra, hogy hol és mikor történhetett a nagyszámú szóátvétel. Ez a problémakör a magyar őstörténetre és a vándorlások korára is kihat, s akár felül is írhatja eddigi ismereteinket. A nyelvtörténet korábban tökéletes választ adott arra, hogy mikor és hol vettük át ótörök eredetű jövevényszavainkat, a vándorlások során milyen nyelvekkel érintkeztünk, és hogyan jutottunk el a honfoglalásig. A probléma ott kezdődik, hogy a mai régészeti kutatások nem támasztják alá a korábbi nyelvészeti tényeket, sőt az eddig ismert történeti elméleteknek is ellentmondanak. Előadásomban ezt a kérdéskört kívánom kifejteni, kiemelve az interdiszciplináris kutatások fontosságát. Megvizsgálom továbbá, hogy milyen lehetséges alternatívák kínálóznak a probléma megoldására, illetve hogy ezek milyen újabb kérdéseket vethetnek fel.

GALAC ÁDÁM (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Zoltán András

A bácskai Csonoplya (Čonoplja) község magyar lakosságának nyelvhasználata

A Nyugat-Bácskában található Csonoplya népessége a 2011-es szerbiai népszámlálás adatai szerint 3426 fő: ennek túlnyomó része szerb, illetve egyéb délszláv származású, a magyarok száma pedig valamennyivel 500 fölé tehető. A község demográfiai összetétele azonban jelentősen megváltozott a 20. század során, hiszen 1940-ben még megközelítőleg 2600 német, 1440 magyar és 700 bunyevác lakott itt. A különböző nyelvi és kulturális érintkezések nem maradtak nyom nélkül, hatásuk megfigyelhető a csonoplyai magyarok mai nyelvvaltozatában, amely a dél-alföldi nyelvjárásterülethez sorolható tájnyelvi jegyein és a sztenderd magyartól eltérő belső fejleményein túl számos német és szerb eredetű (vagy közvetítésű) elemet is tartalmaz. Nekem, akinek anyanyelvjárásom ez a nyelvvaltozat, eddig 300 ilyen lexikai elemet sikerült összegyűjtenem. Figyelemre méltók továbbá az ezzel ellentétes nyelvi jelenségek is, azaz a Magyarországon a mindennapos nyelvhasználat elemeként előforduló számos szó Bácskában nem használatos. Előadásomban ezekből szeretnék válogatni, továbbá egy összefoglaló képet kívánok adni a falu szociolingvisztikai helyzetéről.

Felhasznált irodalom:

- BADIS RÓBERT 2012. Látélet a vajdasági magyarok demográfiai helyzetéről. *Pro Minoritate* 2012. ősz: 27-38. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2012/ProMino12-3-03-Badis.pdf> (2017. 05. 12.)
- MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ 1989. A magyar nyelv helyzete Jugoszláviában. *Magyar Nyelvőr* 113: 162–175.
- PENAVIN OLGA 1995. *A jugoszláviai Bánát magyar nyelvjárási atlasza*. CNSA, Kanizsa.
- PENAVIN OLGA 1972. *A szerémségi magyar szigetek nyelve*. Nyelvtudományi Értekezések 79. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SzlavSz. = PENAVIN OLGA, *Szlavóniai (kórógyi) szótár* 1–3. Forum, Újvidék, 1968–1978.
- ÚMTsz. = *Új magyar tájszótár* 1–5. Főszerk. B. LŐRINCZY ÉVA. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979–2010.
- A 2011-es Szerbiai népszámlálás adatai. [http://popis2011.stat.rs/?page_id=2162\[-\]&lang=en](http://popis2011.stat.rs/?page_id=2162[-]&lang=en) (2017. 05. 12.)

GERGELY DOROTTYA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Kubínyi Kata

A magyar és a finn folk metál nyelvezetéről

A folk metál zenei műfaj a 90-es években született Európában. Egyik legismertebb regionális változata Finnországban alakult ki, de hazánkban is vannak jelentős képviselői. Tematikai szempontból három fő stílusirányzatát lehet megkülönböztetni: hőstörténet, mulatós, érzelmes fantasy; összevetésemben az első kettővel foglalkozom. Ezek szövegeit a tartalomról következően első sorban a régies, illetve népies verstani és nyelvi formák használata jellemzi. Előadásomban e formákkal kapcsolatban a következő kérdéseket igyekszem röviden megválaszolni: 1. Milyen forrásokból merítenek formai mintákat a hazai és a finn metálzenekarok a dalszövegeikhez? 2. Átvesszik, átdolgozzák, vagy utánozzák a forrásszövegeket? 3. Milyen verstani, hangtani, alaktani, mondat- és szövegtani, valamint szókincsbeli jelenségekben nyilvánul meg a dalszövegekben az archaizáló, illetve folklorizáló szándék? 4. Könnyen vagy nehezen érthetőek-e a szóban forgó dalszövegek a befogadók számára?

Felhasznált irodalom:

- HÄRKÖNEN, TANJA 2014. *Metallimusiikin alagenret ja niiden visuaaliset trendit*. Szakdolgozat. Metropolia University of Applied Sciences, Helsinki. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81394/Metallin_Alagenret_Ja_Visuaalisuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2018. 04. 23.)
- TOLVANEN, HANNU 2006. *The Quiet Past and the Loud Present: the Kalevala and Heavy Metal*. <http://journals.openedition.org/volume/498>; DOI: 10.4000/volume.498. (2018. 04. 26.)
- TOMPA JÓZSEF 1972. *A művészi archaizálás és a régi magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

HAUBER KITTI (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: N. Fodor János

Személynév – nyelvhasználat – etnikum korrelációja a 17–18. századi boszorkányperekben

Előadásom tárgya a személynév, a nyelvhasználat és az etnikum összefüggése, vagyis, hogy a személynév képes-e jelölni viselőjének etnikai identitását és anyanyelvét, illetve nyelvhasználatát. Kiindulási pontom az az általános előfeltevés, hogy a magyar eredetű név magyar identitásra utal, míg az ettől eltérő etnikumot mutató személynévtípusok pedig a vonatkozó egyéb identitásra utalnak. Az etnikai rekonstrukciót célzó nyelvészeti vizsgálatok azonban mindenképpen dimenzionális szemléletet kívánnak meg, mely a személynév mellett figyelembe veszi a nyelvhasználatot is a kontextus minden elemével együtt. Ehhez a boszorkányperek kivételes jelentőségű anyagot szolgáltatnak, ugyanis a személynevek mellett élőnyelvi, olykor spontán és többnyelvű megnyilatkozásokat, dialógusokat is dokumentáltak.

Előadásomban bemutatom a történelmi Magyarország vegyes lakosságú nyelvhatárainak – így Segesvár és környékének, Vas, Sopron és Máramaros vármegyének – családnévanyagát és nyelvhasználati viszonyait, szembesítve eredményeimet az 1715. és 1720. évi országos adóösszeírásokat feldolgozó kutatásokkal.

Felhasznált irodalom:

- FARKAS TAMÁS 2013. Népnévi eredetű családnevek a magyarban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és a személynevek*. Savaria University Press, Szombathely. 125–144.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2002. A magyar nyelvjárástörténet és történeti szociolingvisztika: tudományszemléleti kérdések. In: HOFFMANN ISTVÁN – JUHÁSZ DEZSŐ – PÉNTÉK JÁNOS szerk., *Hungarológia és dimenzionális nyelv szemlélet. Előadások az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszuson*. Debrecen – Jyväskylä. 165–172.
- N. FODOR JÁNOS 2011. Név és etnikum összefüggésének nyelvföldrajzi vonatkozásai a Történeti magyar családnévátlasz példaanyagában. In: VÖRÖS FERENC szerk., *Családnév–helynév–keisebbségek*. Savaria University Press, Szombathely. 95–108.
- N. FODOR JÁNOS 2014. Névföldrajz és etimológia. Mutatvány a Történeti magyar családnévátlasz lexikális térképlapjaiból. *Magyar Nyelvőr* 138: 451–460.
- SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2012. Név, anyanyelv, identitás összefüggései a középkori magyar kor boszorkánypereinek tükrében. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 133–142.

HAVASI ZSUZSANNA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

„Boszorkánynak lenni mondotta minden igaz ok nélkül” – Beszédaktusok közvetítése becsületsértési perekben

A boszorkányság vádjának fennállásakor egyes esetekben nem a boszorkánynak kikiáltott személyt, hanem szidalmazóját fogják perbe – így becsületsértési perek közvetítik a boszorkányidentitás megképzésére tett sikertelen kísérleteket.

Az ilyen iratok beszédaktusokról adnak számot a történetiségben, ugyanis SEARLE-i asszertívumok váltják ki a beszélők ellen indított pereket, szolgálnak vádpontként.

Történeti pragmatikai kutatásomban „A magyarországi boszorkányság forrásai I–IV.” gyűjtésből válogatva elemzek becsületsértési pereket, kettős céllal. Egyrészt történeti beszédaktusnak feltételezem a *boszorkánynak mond* kifejezés rögzítette beszédcselekvést, vizsgálom a becsületsértésnek minősített asszertívumokról való beszámolás módját, ahol lehetséges, a rögzített beszédaktus tükrében. Másrészt abból kiindulva, hogy a becsületsértési perek alperesi és felperesi is gyakran házaspárok, vizsgálom, hogy a beszédaktus kimondásához kapcsolt személyt meghatározza-e a boszorkányper, vagy a pár egészéhez köti azt. Kérdéses továbbá, hogy a boszorkányidentitáshoz sikertelenül társított személyek esetében elkülöníti-e a párokat a beszédaktus kimondója, vagy pedig a családot együttesen éri-e a rágalmazásnak minősülő megállapítás.

Felhasznált irodalom:

- ILYEFALVI EMESE 2010. „[...] akar mi lellyen benneteket mingyart Emberre gyanakoztok”. Boszorkányfenyegetések pragmatikai elemzése. In: SZÉKELY TÜNDE szerk., XI. RODOSZ konferenciakötet. RODOSZ – Clear Vision, Kolozsvár. 75–92.
- SÁROSI ZSÓFIA 2003. Történeti szociopragmatika – magyar nyelvtörténet más megközelítésben. *Magyar Nyelv* 99: 434–448.
- SEARLE, JOHN R. 1975. A taxonomy of illocutionary acts. In: GUNDERSON, KEITH ed., *Language, mind and knowledge*. Minnesota Studies in the Philosophy of Science 7. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- SZILI KATALIN 2004. *Tetté vált szavak*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- TÁTRAI SZILÁRD – CSONTOS NÓRA 2009. Perspectivization and modes of quoting in hungarian. *Acta Linguistica Hungarica* 56: 441–468.

KOVÁCS ANTÓNIA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Vargha Fruzsina Sára

A középpalóc nyelvjárás jellegzetességeinek megjelenése a különböző korosztályú beszélőknél

Kutatásomban a palóc nyelvjárási régióban, Mátraballa községben azt vizsgáltam, hogy mennyire oszlanak meg a nyelvjárás sajátosságai az egyes korosztályokban. Összesen húsz adatközlővel készítettem hangfelvételt, és négy korosztályba osztottam őket: 80 évnél idősebbek, 60 és 70 év közöttiek, 39 és 55 év közötti korosztály és a 30 évesnél fiatalabbak. Minden korosztályból öt-öt adatközlőtől gyűjtöttem anyagot. Előzetes hipotézisem az volt, hogy az 55 évnél fiatalabb résztvevők beszédében kevésbé lesznek jelen a település nyelvhasználatára jellemző nyelvjárási jellegzetességek, mivel ők többnyire naponta ingáznak, a környező városokban dolgoznak vagy tanulnak. Az eredmények alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a 60 év körüli korosztálynál valóban meghúzhatunk egy képzeletbeli vonalat, eddig terjed ugyanis a nyelvjárási sajátosságok szinte kivétel nélküli előfordulása. Az 55 évnél fiatalabb adatközlőknél már kevésbé vannak jelen, közülük is inkább a férfiaknál. Minél fiatalabb volt az adatközlő, akivel beszéltem, annál kevesebb ilyen nyelvjárási jegyet vettem észre. Ami megvan még a 30 éves kor alatti adatközlőknél is, az a labiális hosszú [ā] hang, bár már az sem olyan mértékben, mint az idősebb korosztályoknál.

Felhasznált irodalom:

- GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ 2016. Egy palóc település, Karancslapujtő generációinak nyelvhasználata a 21. század elején In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Generációk nyelve*. Inter – Magyar Szemiotikai Társaság – ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Budapest. 365–372.
- IMRE SAMU 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2001. A magyar nyelvjárások területi egységei. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest. 262–324.
- KÁLMÁN BÉLA 1966/1994. *Nyelvjárásaink*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

MAGYAR ANETT (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Zelliger Erzsébet

A Wolfenbütteli emlék újraolvasása

Idén elkészült szakdolgozatomban feldolgoztam a Wolfenbütteli rovásírássos nyelvemlék első átiratát. Előadásom célja bemutatni, hogy milyen problémákat fedeztem fel. A szöveget az elsők között volt szerencsém nyelvészeti szempontból megvizsgálni, ehhez felhasználtam a rovásírássra vonatkozó eddigi ismereteimet, tanulmányaimat.

Bemutatom a szöveg hangkészletét, összevetem más ábécékkel és a nyelvemlékek hangkészletével. Elsősorban ZSUPOS ZOLTÁN A székely írásról, és HOSSZÚ GÁBOR Rovásatlasz című könyveiből fogok párhuzamokat állítani.

Ezen túl röviden bemutatom a szöveg nyelvjárási sajátosságait, melyhez a KISS JENŐ és PUSZTAI FERENC által szerkesztett Magyar nyelvtörténet című tankönyvet, továbbá az Erdélyi magyar szótörténeti tár anyagát használom fel.

Zárásként pedig szeretném megválaszolni a kérdést, amely a szakdolgozatomban és előadásomban apropóját is adta, miszerint „Miért ismerhette a szöveg másolója a székely írást?”.

NOWAKOWSKA, KAJA (MA)

Jagelló Egyetem, Krakó – KKM Balassi Intézet, Budapest

Témavezetők: Agnieszka Guspiel, Szentgyörgyi Rudolf

Az idegen szó befogadása és jövevényszóvá válása a magyar nyelvben mai példák alapján

Minden élő nyelv változik. A leggyorsabb változások a nyelv szókincsében történnek, ezeket a változásokat szeretném bemutatni mai példák alapján. Ezenfelül szeretném prezentálni azt, hogy hogyan néz ki egy idegen szó befogadása és melyek a szókölcsönzés módszerei a magyar nyelvben. Ennek megvilágítására ismertetem az általam végzett kutatás eredményeit, továbbá bemutatok néhány érdekes példát.

A kutatáshoz elkészített adatbázis 100 szóból áll, melyeket az internetes portálokon olvasható technológiai hírekből gyűjtöttem. Előadásomban többek

közt arra a kérdésre keresek választ, hogy mi a különbség a *chatel* és a *csetel* vagy a *backer* és a *bekker* szavak között, illetve, hogy miért létezik különbség két azonos jelentésű szó között. Ezenfelül szeretnék arról beszélni, hogy hogyan bővül ma a magyar szókészlet, és melyik szókészletbővítő módszer a leggyakoribb az információ- és kommunikációtechnológia szókincsének témakörében.

OLÁH ALEXANDRA (MA)

Miskolci Egyetem

Témavezető: Gréczi-Zsoldos Enikő

„Megh adak az k. leweleet, kÿben k. panazolkodÿk...” – Oláh Miklós öt levél szemelvényének történeti szociolingvisztikai és pragmatikai megközelítése

Oláh Miklós (1493–1568) „esztergomi érsek, a 16. századi magyar egyház-történet és művelődéstörténet meghatározó személyisége” (FAZEKAS 2017: 215). Levelezéseit Ipolyi Arnold jelentette meg 1875-ben, amely kötet közel 600 darab levelet tartalmaz latin nyelven, jelentős részük Rotterdami Eras-mushoz kapcsolódik. Fodor István 1990-ben kiadott munkájában azonban bebizonyította, hogy Oláh anyanyelve magyar volt (V. KOVÁCS 1971; FODOR 1996).

Kutatásom alapját az általa 1996-ban, a Magyar Nyelvőrben megjelentetett öt magyar nyelvű levélfogalmazvány adja, betűhű közlésben, melyek 1555–1563 között keletkeztek. Ezen levelek alapján vizsgálom a levélíró különböző megnyilatkozásait a címzett személyétől függően, illetve szóhasználatának lehetséges összefüggéseit a származásával, társadalomban elfoglalt helyével kapcsolatban. Előadásomban a vizsgálat teljes eredményét kívánom bemutatni.

Felhasznált irodalom:

FAZEKAS ISTVÁN 2017. Oláh Miklós, az Ősrégi Szeminárium alapítója. *Magyar Sion* 2: 215–228.

FODOR ISTVÁN 1996. Oláh Miklós öt magyar nyelvű levele. *Magyar Nyelvőr* 120: 113–117.

V. KOVÁCS SÁNDOR 1971. *Magyar humanisták levelei, XV–XVI. század*. Gondolat, Budapest. 597.

SÁROSI ZSÓFIA 2003. Történeti szociopragmatika – magyar nyelvtörténet más megközelítésben. *Magyar Nyelv* 96: 434–48.

PÉTER ÁGNES (BA)

Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Témavezető: Fazakas Emese

Állatok és becsmélés a 16–19. századi Erdélyben

Az *Erdélyi magyar szótörténeti tár* tanulmányozása közben észrevettem, hogy régen sokszor használtak olyan becsmélő kifejezéseket, amelyek állatneveket tartalmaztak, így a következő kérdések fogalmazódtak meg bennem: milyen szöveggörnyezetben használták ezeket a kifejezéseket, mennyire számított offenzívnek, drasztikusnak és obszcénnek, amikor valaki így becsmérelte a társát; továbbá, hogy ehhez képest ma mennyire számítanak ezek a kifejezések drasztikusnak?

Mivel a becsmélő és szitokszavak nyelvi agresszióknak számítanak, ezért fontosnak tartom bemutatni azt is, hogy hogyan kapcsolódott ezekhez a szavakhoz pejoratív értelem, esetleg mennyire változott bizonyos szavak jelentése a jelölt időszakaszban (például, hogy a *disznó* szó miért számít sértőnek és mennyire számított sértőnek régen és ma). Ehhez természetesen szükséges a kultúrtörténeti háttér bemutatása is, amely tulajdonképpen feltárja az összefüggéseket és jelentéseket bizonyos szavak mögött.

Előadásomban tehát a 16–19. században használt állatokat jelölő becsmélő és szitokszavakat vizsgálom kultúrtörténeti szempontok alapján, illetve a kifejezések esetleges jelentésváltozását is megfigyelem.

Felhasznált irodalom:

FAZAKAS EMESE 2014. Az erdélyi régiségben használt „szégyellni való” szavak. In:

FAZAKAS EMESE – JUHÁSZ DEZSŐ – T. SZABÓ CSILLA – TERBE ERIKA – ZSEMLYEI BORBÁLA szerk., *Tér, idő, társadalom és kultúra metszéspontjai a magyar nyelvben*.

ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest. 233–244.

HADROVICS László 1992. *Magyar történeti jelentéstan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

JANKOVICS MARCELL 1998. „*Mély a múltnak kútja...*”. Csokonai Kiadó, Debrecen.

PAP KINGA KATALIN 2014. *A nyelvi agresszió formái és funkcionális jegyei a középkorúak spontán társalgásában és az osztálytermi diskurzusokban*. Doktori Disszertáció. Budapest.

SzT. = *Erdélyi magyar szótörténeti tár* 1–14. Főszerk. SZABÓ T. ATTILA etc. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest etc. 1975–2014.

SHERRILL, KRISTINA (befejezett BA)

Georgia State University, Atlanta – KKM Balassi Intézet, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Az angol nyelv hatása a magyar szókincsre

Előadásom témája a magyar nyelv angol jövevényszavai, melyek a reformkor előtti időtől máig (s ma különösen is) jellemzik a magyar szókincset és nyelvhasználatot. Néhány példán keresztül rámutatok arra, hogy mi a különbség a jövevényszó és az idegen szó között, illetve hogyan válhat az idegen szó jövevényszóvá. Saját kutatást is végeztem, előadásomban ennek módszertanát, hipotéziseit, valamint kutatásom eredményeit ismertetem.

Az angol eredetű szavak térhódítása a fiatalabb generációk nyelvhasználatára kiemelten is jellemző, ezért kutatásaim adatközlői közülük kerültek ki. Vizsgálataim középpontjában a nyelvhasználói vélekedés áll: ezért is voltam kíváncsi a magyar fiatalok véleményére az angol eredetű idegen szavak és jövevényszavak használatára vonatkozóan. Kérdőívet készítettem, amelyben 20 angol eredetű szóra, illetve kifejezésre kérdeztem rá. Arra kértem adatközlőimet, adják meg e szavak jelentését, minősítsék használatukat, illetve fogalmazzák meg saját véleményüket. E felmérés egyelőre mintavételnek tekinthető, 29 egyetemi hallgató segítette válaszaival kutatásomat. Megfontolásra érdemesek az egybehangzó vélekedések, de különösen is figyelemre méltók az esetleges különbségek, köztük azok az eltérő válaszok, melyek rávilágítanak például az egyes szavakkal kapcsolatos rokonszenvre vagy ellenérzésre.

Előadásomban néhány példán keresztül röviden vázolom a magyar nyelv angol jövevényszavainak történetét. Ezután térek rá saját kutatásom bemutatására, rávilágítok kutatásom módszertani nehézségeire és eredményeire. Végül rámutatok, hogy milyen további lehetőségeket kínál ez a kutatási téma.

SÍPOS CINTIA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Salánki Zsuzsanna

Uráli nyelvek nyelvi veszélyeztetettségi szempontok alapján

Az előadás témája a nyelvi veszélyeztetettség, az oroszországi uráli nyelvek és a magyar nyelv vizsgálatával. Először bemutatok két nyelvi veszélyeztetettségi besoroláshoz felállított rendszert: az Ethnologue és az UNESCO rendszerét, majd a két rendszert felhasználva megpróbálom besorolni a vizsgált nyelveket nyelvi veszélyeztetettségi szempontok alapján úgy, hogy az egyes nyelvek egymás mellett, egymáshoz viszonyítva jelenjenek meg. A vizsgálat célja nyelvi veszélyeztetettségi rendszerek bemutatása magyar nyelven, és ezek alkalmazása az uráli nyelvekre.

Felhasznált irodalom:

Ethnologue = SIMONS, GARY F. – D. FENNIG, CHARLES szerk. *Ethnologue: Languages of the World*. Twenty-first edition. SIL International, Dallas, Texas, 2018.
<http://www.ethnologue.com>. (2018. 04. 28.)

MOSELEY, CHRISTOPHER ed. 2010. *Atlas of the World's Languages in Danger*. Harmadik kiadás. UNESCO Publishing, Párizs.
<http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas>. (2018. 04. 22.)

SIPŐCZ KATALIN 2011. A magyar mint uráli nyelv. In: KIEFER FERENC szerk., *Magyar nyelv*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 288–291.

UNESCO = UNESCO *Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages*. Language Vitality and Endangerment. International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages. Párizs, 2003.
<https://ich.unesco.org/doc/src/00120-EN.pdf>. (2018. 04. 28.)

STEINMACHER DÓRA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: N. Fodor János

Nyelvjárás lexikológiai és attitűdvizsgálat

Nyelvjárásvesztés és nyelvi attitűd összefüggése egy dunántúli település példanyagán

Kutatásomban azzal óhajtok foglalkozni, hogy milyen összefüggés van a nyelvjárásvesztés és a nyelvi attitűd között, azaz hogy a tájszóláshoz való hozzáállás mennyiben befolyásolja a nyelvjárási fonémakészletet és szókészletet.

Alapvető hipotézisem az, hogy Szentgál településen, mely a közép-dunántúli–kisalföldi nyelvjárási régióban helyezkedik el, nem olyan ütemű a nyelvjárás vesztése, mint máshol, mivel a település szellemiségét meghatározza a Lőrincze Lajos nyelvész iránt érzett pozitív viszonyulás, aki erről a településről származik. A településen élők tudatos nyelvhasználónak tűnnek, életükben nagy szerepet játszik a hagyománytisztelet.

Hipotézisem konkrét vizsgálaton keresztül kívánom bizonyítani vagy cáfolni, melyben azt kutatom, hogy a gyermekek körében milyen megítélés alá esik a tájszólás, illetve a köznyelviesedés folyamata mennyire befolyásolja a nyelvjárás alakulását. A kutatásban 52 gyermek vett részt, az általuk kitöltött kérdőívek és hangfelvételek anyagát értékelem ki, és ezt prezentálom.

Felhasznált irodalom:

- BOROS ILDIKÓ 2010. *Mit tudnak a veszprémi nyolcadikosok a nyelvjárásokról?* In: HÁRI GYULA – H. TÓTH TIBOR szerk., *Regionalitás és nyelvjárásiasság Veszprém megyében*. Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék. Veszprém. 59–63.
- KISS JENŐ szerk. 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- STRELI ZITA ÁGNES 2007. A székesfehérvári székelyek és a szlavóniai csángók – avagy mit tudnak a középiskolások a nyelvjárásokról. In: GUTTMANN MIKLÓS – MOLNÁR ZOLTÁN szerk., *V. Dialektológiai szimpozion. Szombathely, 2007. augusztus 22–24.* Berzsenyi Dániel Főiskola BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szombathely. 244–251.
- STRELI ZITA ÁGNES 2009. A nyelvjárások témakörének megjelenése nyelvtankönyvekben. In: KUNA ÁGNES – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Féllátn 3. A harmadik Féllátn konferencia (2007) kiadványa*. 274–286.

SZÉCSI KATA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Czuczor Gergely – meg nem értett zseni vagy szándékos rosszakaró, avagy egy „nyelvészeti baleset”, módszertani paradigmaváltás a XIX. században

„Az a nagy elmék ritka tulajdona, hogy nincs időbőz szabva hatáskörüik”

(Czuczor Gergely: Kisfaludy Károly sírjánál)

Czuczor Gergely életének, munkásságának rövid bemutatása (igazi reformkori polihisztor: „kutató tanár”, ünneptelt romantikus költő, „népdalszerző”, szótáríró, nyelvész, hazájához hűen ragaszkodó hazafi, bencés szerzetes) után ismertetném azokat a CzF.-hez való hozzáállásokon (1. kontextusából kiragadók: „ősmagyarászok”, kíméletlen támadói; 2. munkásságát művelődéstörténeti beágyazottságában értelmezők; 3. akik nem ismerik) keresztül kirajzolódó paradigmabeli törésvonalakat, melyek előadásom fő témáját képezik.

A téma beható és értelmező vizsgálata után ugyanis egyértelműen megállapítható: a CzF. összeállításában alkalmazott módszertan (így a gyökértelmezés) és annak kritikusai (Szarvastól a jelenkorig) közti különbségek tulajdonképpen egy „nyelvészeti baleset” áldozatai... A szembenálló felek: a nyelvfilozófia, leíró nyelvészet, célelvűség, a kantianus-humboldtianus-bölcseleti (filozófiai) nyelvészet (HORVÁTH: 2013), „romantikus nyelvmetafizikai kutatások” (BÉKÉS: 2013) és a rokon nyelvek rendszeres egybevetésére épülő empirista-pozitívista történeti-összehasonlító nyelvtudomány.

A probléma feloldása után fontos leszögezni, hogy Czuczor módszertanának mára elavult részletei mellett ma is érvényes fő tanítása: a haladásra való felszólítás. Hídember volt.

Felhasznált irodalom:

- BÉKÉS VERA 2013. Gróf Teleki József szótártudományi elvei, a Magyar Tudós Társaság gyakorlata és a Nagyszótár. In: HORVÁTH KATALIN szerk., *II. Czuczor–Fogarasi-konferencia*. Magyar Művészeti Akadémia.
- HONTI LÁSZLÓ 2012. *Anyanyelviünk atyafiságáról és a nyehrokonság ismérveiről. Tények és vágyak*. Tinta Kiadó, Budapest.
- HORVÁTH KATALIN 2013. Etimológiánk és a Nagyszótár szófejtő gyakorlata. In: HORVÁTH KATALIN szerk., *II. Czuczor–Fogarasi-konferencia*. Magyar Művészeti Akadémia.
- KISS JENŐ – PUSZTAI FERENC szerk. 2003. *Magyar nyelvtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest.

- NÉMETH RENÁTA 2013. Az etimológia helye és szerepe a XIX. századi nyelvölcseletben. In: HORVÁTH KATALIN szerk., *II. Czuczor–Fogarasi-konferencia*. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest.
- TÓTFALUSI ISTVÁN 2017. *Nyelvészeti ínyencfalatok*. Tinta Kiadó, Budapest.
- C. VLADÁR ZSUZSA 2013. A gyök fogalma az európai nyelvészetben és a Czuczor–Fogarasi-szótárban. In: HORVÁTH KATALIN szerk., *II. Czuczor–Fogarasi-konferencia*. Magyar Művészeti Akadémia, Budapest.

TALABÉR DOMINIKA (OT)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Bodó Csanád

Nyelv a gyermekvédelemben

Kutatásomban a 16–17 év közötti, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és a gyermekvédelmi gyámjaik közti kommunikációs helyzeteket vizsgálom. Konkrét interakciókat elemző, feltáró vizsgálatot hajtok végre, melynek során elemzem többek között a gyámok által feltett kérdéseket, a különböző érzelmi, nevelő, vagy formális megnyilatkozásaikat, valamint figyelembe veszem a beszélő- és témaváltások arányait is. Ami a gyámokat illeti, beszédükben szerepet kap a tervezettség, ebből kifolyólag (is) érdekes viszonyba kerül a spontaneitás és a formalitás a vizsgált társalgásban.

Szociolingvisztikai egyezéseket és különbségeket is próbálok kimutatni hasonló társalgástípusokkal, amelyeknél a gyám–gyermek-viszonyra szintén jellemző hierarchikus kapcsolat áll fenn, ezek a szülő–gyermek, a tanár–diák és az orvos–beteg kapcsolat.

A fenti szempontokat egyrészt a gyámok és a gyermekek közötti rutinszerű interakciók hangfelvételei alapján vizsgálom, másrészt a gyámokkal készített interjúmat is felhasználom a kérdések megválaszolására.

TERNOVÁN BARBARA (OT)

Debreceni Egyetem

Témavezető: Tóth Valéria

A -val/-vel/határozórag problematikája

Az egyik legtöbb problémát felvető határozóragunk a *-val/-vel*, keletkezése ugyanis komoly vitát váltott ki a nyelvtörténeti szakmunkákban.

A rag eredetével kapcsolatban ugyanis alapvetően két számottevő elképzeléssel kell számolnunk. Az egyik szerint a *-val/-vel* önálló szóból agglutinációval alakult elem, a másik meghatározó vélemény szerint ez a morféma az ősi primer *-l* ablativus-ragból alakult, amelyhez hozzákapcsolódott az előtte álló tővéghangzó, illetve utóbb a *v* (a korai ómagyar korban nyilván ennek előzményeként a β) mint hiátustöltő. Előadásomban ezt a két elméletet kívánom részletesebben bemutatni, majd ezt követően a raggal kapcsolatos kutatásomat ismertetem, melyet a középkori kódexek segítségével végeztem el. Arra voltam kíváncsi, hogy a *-val/-vel* határozórag milyen gyakorisággal fordul elő ezekben a szövegemlékekben, illetve, hogy milyen arányban jelenik meg a kódexekben a morfémaiból alakult személyragos határozószó (*velem, veled* stb.), ez ugyanis a keletkezési folyamat tisztázásában is előrelépést jelenthet.

TÓTH ÁRON TAMÁS (OT)

Debreceni Egyetem

Témavezető: Dobi Edit

Nyelv- és szövegpszemélet komparatistikája

A szemiotikai textológia módszertana Kosztolányi Dezső publicisztikai írásos munkásságának vizsgálatában

Az előadás, ahogy a címe is jelzi, kettős törekvésű. Egyrészt törekszik legitimitását alátámasztani a szöveget komplex jelként értelmező, és ebből a megközelítésből adódóan multidiszciplináris keretben működő alkalmazott tudománynak, a szemiotikai textológiának az irodalmi művek elemzésében. Másrészt rá kíván mutatni a Kosztolányi-féle nyelvi viszonylagosság szemléletének sajátos emanációjára a szerző egy aktuálisan kiválasztott publicisztikai írása, A szó hatalma című glossza szövegszerveződési mintázatainak demonstrálásával.

A szöveg igen jó eszköz arra, hogy e kommunikátumtan duplikált – mentális folyamatokat is figyelembe vevő – jelmodelljének működésére reflektáljak az egyes (a közlő/befogadó háttértudására is alapozva kiegészített) jelentéssíkok szintjén, melyek a textualitás megteremtődésében játszanak kulcsfontosságú szerepet. A jelentésszerveződés elemi entitásaiként továbbá a szövegek és befogadóik közötti kapcsolat minőségbeli lényegét megtestesítő fogalmi sémák szerepének bemutatására törekszem. Előadásom alapja egy korábbi szemináriumi dolgozatból tudományos diákköri munkává bővített értekezés, amelyhez kapcsolódó kutatómunkám tovább folyik.

Felhasznált irodalom:

- DOBI EDIT 2013. A nem tipikus szövegek jelentésreprezentációjának egy kérdéséről. *Magyar Nyelvjárások* 51: 169–177.
- PETŐFI S. János 2004. *A szöveg mint komplex jel. Bevezetés a szemiotikai-textológiai szöveg-szemléletbe.* Akadémia Kiadó, Budapest.
- SCHANK C., R. – ABELSON, R. F. 1988. *Forgatókönyvek, tervek, ismeretek.* In: KANYÓ Z.–SÍKLAKI I. szerk., *Tanulmányok az irodalomtudomány köréből.* Tankönyvkiadó, Budapest.
- SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY 2010. *Kosztolányi Dezső.* Kalligram Kiadó, Pozsony.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2001. *A magyar nyelv szövegtana.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

ZAWILSKI, ALEKSANDER (BA)

Varsói Egyetem – KKM Balassi Intézet, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

Magyar jövevényszavak a lengyel nyelvben

Az előadásomban szeretnék beszélni a magyar nyelv nagy hatásáról a lengyel nyelvre, mely már a középkorban kezdődött. Röviden szeretném bemutatni a történelmi háttérrel is, aminek köszönhetően magyar szavak kerültek be a lengyel nyelvbe. Csoportosítani fogom ezeket a szavakat a jelentés és a megjelenés területe (nyelvhasználati szintér) alapján. A lengyel nyelv magyar jövevényszavai három figyelemre méltó szintéren jelennek meg: a korai katonai nyelvhasználatban, a dél-lengyelországi nyelvjárásokban, valamint a lengyel köznyelvben. Szeretném bemutatni azokat a fonetikai, morfológiai és jelentésbeli változásokat, amelyek ezekre a jövevényszavakra jellemzőek.

A tavalyi konferencia képeiből

A konferencia teljes anyaga és képtára elérhető innen:
<http://nyelvtortenet.elte.hu/?p=911>